

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS GARANTINIO FONDO ĮSTATYMO
5 STRAIPSNIO 12 DALIES (2008 M. BIRŽELIO 26 D. REDAKCIJA)
ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2014 m. balandžio 14 d. Nr. KT13-N5/2014

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Prano Kuconio, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Dainiaus Žalimo,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53¹ straipsniais, Teismo posėdyje 2014 m. balandžio 11 d. rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 22/2011-28/2011 pagal pareiškėjo – Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo (dabar – Vilniaus miesto apylinkės teismas) prašymus (Nr. 1B-22/2011, 1B-30/2011) ištirti, ar Lietuvos Respublikos Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalis (2008 m. birželio 26 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 25 d. sprendimu šie prašymai sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 22/2011-28/2011.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjo – Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo prašymai grindžiami šiais argumentais.

Konstitucijos 52 straipsnyje įtvirtinta, kad valstybė *inter alia* laiduoja piliečių teisę gauti socialinę paramą nedarbo atveju. Vienas iš tokių atvejų yra socialinės paramos teikimas asmenims, netekusiems darbo dėl darbdavio bankroto. Nors pagal Garantinio fondo įstatymo 3 straipsnio 1 dalį lėšos iš Garantinio fondo skiriamos Garantinio fondo įstatyme nustatyto dydžio išmokoms bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių darbuotojams, dirbusiems įmonėje iki teismo nutarties išskelti įmonei bankroto bylą priėmimo dienos arba iki kreditorių susirinkimo nutarimo bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka priėmimo dienos, tačiau pagal ginčijamą to paties įstatymo 5 straipsnio 12 dalį galimybė gauti tokias išmokas yra iš dalies paneigiama, nes pagal joje nustatytą reguliavimą išmoka neskiriama

darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo dienos. Tokie pranešimai nėra vieši, teisės aktai nenustato pareigos viešai skelbti tokio pobūdžio informaciją apie darbdavį ar įrašyti ją į atitinkamus registrus, todėl darbuotojas, ketinantis sudaryti su juo darbo sutartį, neturi galimybės jos žinoti. Remdamasis Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarime suformuota doktrina, pareiškėjas teigia, jog valstybė yra konstituciškai įpareigota imtis priemonių, kad piliečiai ir kiti gyventojai gautų kuo tikslesnę informaciją apie tuos dalykus, kuriuos jiems būtina žinoti, kad galėtų dalyvauti priimant sprendimus, susijusius su jų teisių ir laisvių įgyvendinimu. Be to, iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantys teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius. Atsižvelgiant į tai, kad Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalyje įtvirtintos to paties įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nustatyto teisinio reguliavimo išimtis, kurių, kaip minėta, darbuotojas neturi galimybės žinoti, Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalyje nustačius tokį teisinį reguliavimą, kuriuo, pažeidžiant konstitucinį teisinės valstybės principą ir nuo jo neatsiejamą konstitucinį teisingumo principą, nepagrįstai ribojamos bankrutuojančių ar bankrutavusių įmonių darbuotojų galimybės nedarbo atveju gauti Konstitucijoje ir Garantinio fondo įstatyme numatytą socialinę paramą, yra pažeidžiamas ir Konstitucijos 52 straipsnis.

II

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovo Seimo nario Mečislovo Zasčiurinsko rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijama Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalis neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais.

1. Konstitucijos 52 straipsnio nuostata, kad valstybė laiduoja socialinę paramą nedarbo atveju, yra užtikrinama valstybės nustatytų teisinių ir ekonominių priemonių visuma. Nedarbo atveju asmuo įgyja teisę į Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatyme nustatytas išmokas, kuriomis kompensuojama dėl nedarbo netektų darbo pajamų dalis. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatyme numatytais aktyviomis darbo rinkos politikos priemonėmis siekiama padidinti darbo ieškančių asmenų užimtumo galimybes, derinti darbo pasiūlą ir paklausą, o Garantinio fondo įstatymu – užtikrinti darbuotojui minimalų apsaugos lygį jo darbdaviui tapus nemokiam. Tai yra papildoma socialinės paramos rūšis ir įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į valstybės ir visuomenės išteklius, materialines ir finansines galimybes, reguliuodamas šiuos santykius turi plačią diskreciją.

Pažymėtina, kad Garantinio fondo įstatyme numatytos išmokos skirtos daliai darbdavio dėl nemokumo neišmokėto darbo užmokesčio ir su darbo santykiais susijusių išmokų kompensuoti (piniginės kompensacijos už nepanaudotas atostogas, išeitinės išmokos, apmokėjimas už prastovą ir pan.). Asmuo turi teisę gauti šias išmokas nepaisant to, ar jis yra bedarbis, ar nėra, teisę į išmoką turi ir tie asmenys, kurie tuo pat metu dirba pagal kelias darbo sutartis ar organizuoja savo kitų formų darbinę veiklą.

2. Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalis šio įstatymo 3 straipsnio 1 dalies atžvilgiu yra speciali norma, nustatanti bendrosios taisyklės išimtį – atvejį, kai darbuotojo reikalavimai darbdaviui tapus nemokiam yra neginami ir jo piniginiai reikalavimai, susiję su darbo santykiais, nėra tenkinami iš Garantinio fondo lėšų. Ginčijama Garantinio fondo įstatymo nuostata, kaip nurodyta Lietuvos Respublikos Garantinio fondo įstatymo 1, 3, 4, 5, 6, 7, 10 ir 13 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo priedo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte, buvo priimta siekiant įgyvendinti 1980 m. spalio 20 d. Tarybos direktyvos 80/987/EEB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui

tapus nemokiam (su 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/74/EB, iš dalies keičiančios Tarybos direktyvą 80/987/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su darbuotojų apsauga jų darbdaviui tapus nemokiam, suderinimo, pakeitimais) (toliau – ir Direktyva) 10 straipsnyje nustatytą valstybių narių teisę imtis būtinų priemonių piktnaudžiavimams įstatymuose numatytais garantijomis išvengti ir užtikrinti neapmokėtų reikalavimų, kylančių iš realių darbo santykių, tenkinimą.

Įstatymų leidėjas Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalyje siekė nustatyti darbuotojo piktnaudžiavimo teise į Garantinio fondo išmokos mokėjimą darbdaviui tapus nemokiam nustatymo kriterijus. Pasak suinteresuoto asmens atstovo, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad teisingumas yra vienas pagrindinių teisės, kaip socialinių santykių reguliavimo priemonės, tikslų, kad jis gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos. Todėl įstatymų leidėjas turėjo pareigą Garantinio fondo įstatyme nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad socialine parama nebūtų galima piktnaudžiauti.

3. Asmens, ketinančio sudaryti darbo sutartį, teisę žinoti informaciją apie darbdavio finansinę padėtį reguliavo Garantinio fondo įstatymą įgyvendinančių Garantinio fondo nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 7 d. nutarimu Nr. 685 „Dėl Garantinio fondo steigimo“ (toliau – Garantinio fondo nuostatai), 14 punktas. Jame buvo nustatyta, kad įmonės nemokumo atsiradimo momentas nustatomas remiantis skelbimais periodiniuose spaudos leidiniuose, kitose visuomenės informavimo priemonėse, įmonės oficialia informacija kreditoriams, kreditorių pranešimais įmonei apie ketinimą inicijuoti bankroto procesą, valstybės institucijų įgaliotų atstovų išvadomis, sprendimais ir pažymomis apie nemokios įmonės ne mažiau kaip du mėnesius iš eilės nesumokėtus mokesčius į Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą ar įmokas į Valstybinio socialinio draudimo fondą, kitais faktiniais duomenimis, pateiktais bankroto proceso šalių ir kitų suinteresuotų asmenų. Suinteresuoto asmens atstovas pabrėžia, kad Garantinio fondo įstatymas, Garantinio fondo nuostatai buvo oficialiai paskelbti, todėl pagal Konstituciją teisinių santykių subjektai turi pareigą patys stengtis sužinoti, ko iš jų reikalaujama teisės aktuose.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

1. Seimas 2000 m. rugsėjo 12 d. priėmė Garantinio fondo įstatymą, kuris pagal šio įstatymo 12 straipsnio 1 dalį įsigaliojo 2000 m. spalio 1 d.

Garantinio fondo įstatymas (2000 m. rugsėjo 12 d. redakcija) buvo ne kartą keičiamas ir papildomas.

1.1. Seimas 2006 m. kovo 23 d. priėmė Lietuvos Respublikos Garantinio fondo įstatymo 1, 3, 4, 5, 6, 10, 13 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo priedo pakeitimo įstatymą, kuris, išskyrus šio įstatymo 8 straipsnyje nustatytas išimtis, įsigaliojo 2006 m. balandžio 13 d. Šio įstatymo 4 straipsnio 10 dalimi Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnis (2000 m. rugsėjo 12 d. redakcija) buvo papildytas 11 dalimi, kurioje buvo nustatyta:

„Išmokos iš Garantinio fondo lėšų neskiriamos darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo dienos ar nuo įmonės viešo paskelbimo arba kitokio pranešimo kreditoriui (kreditoriams), kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų, dienos ar pareiškimo pateikimo teismui dienos iškelti įmonei bankroto bylą (atsižvelgiant į tai, kuri iš šių datų yra ankstesnė) ar nuo siūlymo išsiuntimo kreditoriams dienos bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka. Nutarimą šiais atvejais priima Garantinio fondo taryba.“

1.2. Seimas 2008 m. birželio 26 d. priėmė Lietuvos Respublikos Garantinio fondo įstatymo 1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, kuris įsigaliojo 2008 m. liepos 12 d. Šio įstatymo 4 straipsnio 3 dalimi Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnis (2000 m. rugsėjo 12 d. redakcija) buvo papildytas nauja 4 dalimi, o to

paties straipsnio 4 dalyje nurodyta buvusias 5 straipsnio 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 ir 12 dalis laikyti atitinkamai 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 ir 13 dalimis. Taigi Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 11 dalis (2006 m. kovo 23 d. redakcija) tapo 12 dalimi (2008 m. birželio 26 d. redakcija).

1.3. Seimas 2012 m. birželio 19 d. priėmė Lietuvos Respublikos Garantinio fondo įstatymo pakeitimo įstatymą, kuris, išskyrus jo 2 straipsnyje nustatytą išimtį, įsigaliojo 2013 m. sausio 1 d. Šio įstatymo 1 straipsniu Garantinio fondo įstatymas (2000 m. rugsėjo 12 d. redakcija) buvo pakeistas ir išdėstytas nauja redakcija.

Pažymėtina, kad Garantinio fondo įstatyme (2012 m. birželio 19 d. redakcija) buvusios 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) nuostatų, kurias šioje konstitucinės justicijos byloje ginčija pareiškėjas, neliko.

2. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalį ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėtą teiseną nutraukti. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad tai pasakytina ir apie tuos atvejus, kai ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebuvo panaikintas, tačiau buvo pakeistas jame nustatytas teisinis reguliavimas (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. sprendimas, 2010 m. gegužės 28 d., 2011 m. sausio 6 d., 2011 m. sausio 31 d., 2012 m. gruodžio 10 d. nutarimai).

Tačiau, kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipiasi byla nagrinėjantis teismas, kuriam kilo abejonių dėl toje byloje taikytino įstatymo ar kito teisės akto atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui), Konstitucinis Teismas turi pareigą išnagrinėti teismo prašymą, nepaisydamas to, ar ginčijamas įstatymas arba kitas teisės aktas galioja.

3. Minėta, kad pareiškėjas prašo ištirti, ar Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams neprieštaravo Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalis (2008 m. birželio 26 d. redakcija), kurioje buvo nustatyta:

„Išmokos iš Garantinio fondo lėšų neskiriamos darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo dienos ar nuo įmonės viešo paskelbimo arba kitokio pranešimo kreditoriui (kreditoriams), kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų, dienos ar pareiškimo pateikimo teismui dienos iškelti įmonei bankroto bylą (atsižvelgiant į tai, kuri iš šių datų yra ankstesnė) ar nuo siūlymo išsiuntimo kreditoriams dienos bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka. Nutarimą šiais atvejais priima Garantinio fondo taryba.“

3.1. Nors pareiškėjas ginčija visos Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) atitiktį Konstitucijai, iš jo prašymų argumentų ir nagrinėjamų civilinių bylų matyti, kad ši dalis ginčijama tiek, kiek joje buvo nustatyta, jog išmokos iš Garantinio fondo lėšų neskiriamos darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo dienos.

3.2. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis teisingumo principas yra neatskiriamas konstitucinio teisinės valstybės principo turinio elementas, todėl prašymas ištirti ginčijamo teisinio reguliavimo atitiktį konstituciniams teisinės valstybės, teisingumo principams traktuotinas kaip prašymas ištirti jo atitiktį konstituciniam teisinės valstybės principui.

3.3. Taigi šioje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas tirs, ar Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalis (2008 m. birželio 26 d. redakcija) tiek, kiek joje buvo nustatyta, kad išmokos iš Garantinio fondo lėšų neskiriamos darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo dienos, neprieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

4. Aiškinant pareiškėjo ginčijamą Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) nuostatą, konstatuotina, kad ja buvo reguliuojamas išmokos iš Garantinio fondo neskrymo nemokios įmonės

darbuotojams atvejais, siejamas su darbo sutarties tarp jų sudarymo momentu, t. y. kreditoriaus (kreditorių) pranešimo nemokiai įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo diena. Jeigu darbo sutartis sudaroma po to, kai kreditorius (kreditoriai) praneša nemokiai įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo, išmoka iš Garantinio fondo neskiriama ir atvirkščiai – jeigu ji sudaroma iki minėto kreditoriaus (kreditorių) pranešimo nemokiai įmonei dienos, darbuotojas turi teisę į minėtą išmoką.

5. Pareiškėjo ginčijama Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) nuostata aiškintina kitų tuo metu galiojusio Garantinio fondo įstatymo nuostatų kontekste.

5.1. Pagal Garantinio fondo įstatymo 3 straipsnio 1 dalį (2006 m. kovo 23 d. redakcija) lėšos iš Garantinio fondo skiriamos šiame įstatyme nustatyto dydžio išmokoms bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių darbuotojams, dirbusiems įmonėje iki teismo nutarties iškelti įmonei bankroto bylą priėmimo dienos arba iki kreditorių susirinkimo nutarimo bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka priėmimo dienos, neatsižvelgiant į tai, ar darbo santykiai tęsiasi, ar yra nutrūkę, taip pat buvusiems įmonių, likviduotų dėl bankroto įsigaliojus šiam įstatymui, darbuotojams, kai įmonės jiems yra įsiskolinusios. Pagal Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 1 dalį (2000 m. rugsėjo 12 d. redakcija) iš Garantinio fondo šio įstatymo 3 straipsnyje nurodytiems darbuotojams mokamos šios iki kreipimosi į Garantinį fondą dienos neišmokėtos išmokos:

1) darbo užmokestis už atliktą darbą pagal darbuotojo reikalavimą, bet ne didesnis kaip darbo užmokesčio, sumokėto už paskutinius iš eilės einančius tris mėnesius, suma. Kai per šiame punkte nurodytus tris mėnesius sumokėta darbo užmokesčio suma yra mažesnė už tris minimaliąsias mėnesines algas, maksimaliu išmokos darbo užmokesčio įsiskolinimui atlyginti dydžiu laikoma trijų minimaliųjų mėnesinių algų suma. Šios išmokos suma negali viršyti dydžio, kurį Garantinio fondo tarybos teikimu nustato Vyriausybė;

2) piniginė kompensacija už nepanaudotas kasmetines atostogas, bet ne didesnė kaip Garantinio fondo tarybos teikimu nustatyta Vyriausybės;

3) išeitinė išmoka, numatyta Darbo kodekso 140 straipsnyje, 297 straipsnio 4 dalyje ar Įmonių bankroto įstatymo 19 straipsnyje. Šios išmokos suma negali viršyti dydžio, kurį Garantinio fondo tarybos teikimu nustato Vyriausybė;

4) Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo nustatytas žalos atlyginimas dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga, kai ši prievolė nurodyto įstatymo nustatyta tvarka nepereina valstybei;

5) apmokėjimas už prastovą. Šios išmokos suma negali viršyti dydžio, kurį Garantinio fondo tarybos teikimu nustato Vyriausybė.

Apibendrinant šį Garantinio fondo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje (2006 m. kovo 23 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalyje (2000 m. rugsėjo 12 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, konstatuotina, kad:

– lėšos iš Garantinio fondo skiriamos įstatyme ir poįstatyminiame teisės akte nustatytų dydžių darbo užmokesčiui už atliktą darbą pagal darbuotojo reikalavimą, piniginei kompensacijai už nepanaudotas kasmetines atostogas, išeitinei išmokai, žalos atlyginimui dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga, apmokėjimui už prastovą, t. y. iš darbo santykių kylančioms darbuotojo uždirbtoms ir jam priklausančioms išmokoms,

– šios išmokos mokamos bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių darbuotojams, dirbusiems įmonėje iki nurodyto momento – teismo nutarties iškelti įmonei bankroto bylą priėmimo dienos arba iki kreditorių susirinkimo nutarimo bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka priėmimo dienos (mokant šias išmokas neatsižvelgiama į tai, ar darbo santykiai tęsiasi, ar yra nutrūkę), taip pat buvusiems įmonių, likviduotų dėl bankroto įsigaliojus šiam įstatymui, darbuotojams,

– šios išmokos mokamos, kai bankrutuojančios, bankrutavusios, likviduotos dėl bankroto įmonės šiems darbuotojams yra įsiskolinusios.

5.2. Sistemiskai vertinant Garantinio fondo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje (2006 m. kovo 23 d. redakcija), 5 straipsnio 12 dalyje (2008 m. birželio 26 d. redakcija) tiek, kiek jų atitiktį Konstitucijai ginčija pareiškėjas, nustatyta teisinį reguliavimą, konstatuotina, kad pagal jį išmokos iš Garantinio fondo lėšų skiriamos darbuotojams, dirbusiems įmonėje iki teismo nutarties iškelti įmonei bankroto bylą priėmimo dienos arba iki kreditorių susirinkimo nutarimo bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka priėmimo dienos, tačiau sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone ne vėliau kaip iki kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo dienos, t. y. minėta Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) nuostata šio įstatymo 3 straipsnio 1 dalies (2006 m. kovo 23 d. redakcija) atžvilgiu buvo išimtis.

6. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjo ginčijama Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) nuostata yra susijusi su įmonių bankroto santykiais, ji aiškintina kartu su Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo nuostatomis.

6.1. Įmonių bankroto įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje (2011 m. gruodžio 22 d. redakcija) nustatyta:

„Kreditorius (kreditoriai) apie savo ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo turi pranešti įmonei raštu registruotu laišku arba per kurjerį ar antstolį. Kai vienu iš nurodytų būdų pranešimo įteikti nepavyksta, kreditorius (kreditoriai) turi išsiųsti pranešimą įmonės buveinės adresu. Pranešimas laikomas įteiktu praėjus penkioms dienoms nuo jo išsiuntimo. Pranešime nurodomi įmonės neįvykdyti įsipareigojimai ir įspėjama, kad jeigu jie nebus įvykdyti per šiame pranešime nurodytą laikotarpį, kreditorius (kreditoriai) kreipsis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei. Įsipareigojimams įvykdyti kreditorius (kreditoriai) nustato ne trumpesnę kaip 30 dienų laikotarpį nuo pranešimo įteikimo dienos.“

Šis Įmonių bankroto įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas rodo, kad kreditorius (kreditoriai) apie savo ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo turi pranešti įmonei raštu ir nurodytais būdais; įmonei nustatomas terminas (ne trumpesnis kaip 30 dienų), per kurį ji turi įvykdyti įsipareigojimus kreditoriui (kreditoriams); įmonė įspėjama, kad, per pranešime nurodytą laikotarpį neįvykdžius nurodytų neįvykdytų įsipareigojimų, kreditorius (kreditoriai) kreipsis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei.

6.2. Pagal Įmonių bankroto įstatymo 3 straipsnį (2001 m. kovo 20 d. redakcija) kreditoriai yra turintys teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievolės ir įsipareigojimus fiziniai ir juridiniai asmenys, *inter alia* darbo užmokesčio nemokėjimo ir dėl darbo santykių atsiradusios žalos neatlyginimo atveju – įmonės darbuotojai (jų įpėdiniai) (2 punktas).

Taigi įmonės kreditoriais gali būti įvairūs fiziniai ir juridiniai asmenys, *inter alia* įmonės darbuotojai, jeigu jiems nemokamas darbo užmokestis, neatlyginama dėl darbo santykių atsiradusi žala.

6.3. Nei Įmonių bankroto įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje (2011 m. gruodžio 22 d. redakcija), nei kitose šio įstatymo nuostatose nėra nustatyta, kad įmonė, kuriai kreditorius (kreditoriai) nustatyta tvarka pranešė apie savo ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, apie tai turi pranešti kitiems su tokiu pranešimu nesikreipusiems kreditoriams, *inter alia* darbuotojams, kuriems nemokamas darbo užmokestis, neatlyginama dėl darbo santykių atsiradusi žala. Įstatymai nenustato nemokiai įmonei tokios pareigos ir tų asmenų, kurie ketina su ja sudaryti darbo sutartį, atžvilgiu.

Taigi informacija apie tai, kad nemoki įmonė yra gavusi kreditoriaus (kreditorių) pranešimą įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, yra nevieša, ji gali būti nežinoma *inter alia* tiek nemokioje įmonėje pagal darbo sutartis dirbantiems, tiek ketinantiems sudaryti su ja darbo sutartis asmenims.

6.4. Pagal Įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnio 3 dalį (2001 m. kovo 20 d. redakcija) kitų įstatymų nuostatos, reglamentuojančios su įmonių bankroto procesu susijusius santykius, taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja šio įstatymo

nuostatomis. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 1 straipsnį (2008 m. balandžio 15 d. redakcija) šis kodeksas nustato bankroto bylų nagrinėjimo ir sprendimų priėmimo bei vykdymo tvarką. Bankroto bylos nagrinėjamos pagal šio kodekso taisykles, išskyrus išimtis, kurias nustato kiti Lietuvos Respublikos įstatymai. Taigi bankroto bylos yra nagrinėjamos *inter alia* pagal Civilinio proceso kodekse nustatytas taisykles.

Civilinio proceso kodekso 178 straipsnyje (2008 m. balandžio 15 d. redakcija) nustatyta, kad šalys turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus, išskyrus atvejus, kai yra remiamasi aplinkybėmis, kurių šio kodekso nustatyta tvarka nereikia įrodinėti.

Pagal Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio (2001 m. kovo 20 d. redakcija) 1 dalį pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei pateikti teismui turi teisę:

- 1) kreditorius (kreditoriai);
- 2) savininkas (savininkai);
- 3) įmonės administracijos vadovas.

Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 7 dalyje (2001 m. kovo 20 d. redakcija) nustatyti bankroto bylos iškėlimo pagrindai, t. y. bankroto byla iškeliama, jeigu teismas nustatė, kad yra bent viena iš šių sąlygų:

1) įmonė yra nemoki arba vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) darbo užmokestį ir su darbo santykiais susijusias išmokas. Pagal Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 8 dalį (2001 m. kovo 20 d. redakcija) įmonės nemokumas yra suprantamas kaip įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės;

2) įmonė viešai paskelbė arba kitaip kreditoriui (kreditoriams) pranešė, kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų.

Apibendrinant nurodytąjį Civilinio proceso kodekse, Įmonių bankroto įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, konstatuotina, kad šalys, t. y. įmonės kreditorius (kreditoriai), savininkas (savininkai), administracijos vadovas, turėdami pareigą pagrįsti savo reikalavimus ir atsikirtimus, kreipdamiesi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo turi pateikti įmonės mokumo ar nemokumo įrodymus. Teismas tik įvertinęs suinteresuotų asmenų pateiktus įmonės mokumo ar nemokumo įrodymus priima procesinį dokumentą dėl to, ar yra pagrindas iškelti įmonei bankroto bylą. Pats kreipimasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo neįpareigoja teismo iškelti bankroto bylą. Taigi įmonės nemokumo atsiradimo momentas yra nustatomas teismui priimant procesinį sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo ir jis negali būti nustatytas remiantis skelbimais periodiniuose leidiniuose, visuomenės informavimo priemonėse, kaip tai yra nustatyta Garantinio fondo nuostatų 14 punkte (2006 m. rugpjūčio 25 d. redakcija). Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad dėl nurodytų priežasčių įmonės nemokumo faktas gali būti nežinomas *inter alia* tiek nemokioje įmonėje pagal darbo sutartis dirbantiems, tiek ketinantiems sudaryti su ja darbo sutartis asmenims.

7. Iš minėto Garantinio fondo įstatymo 1, 3, 4, 5, 6, 10, 13 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo priedo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamojo rašto matyti, kad pareiškėjo ginčijama Garantinio fondo įstatymo nuostata buvo siejama su 1980 m. spalio 20 d. Tarybos direktyvos 80/987/EEB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam (su 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/74/EB pakeitimais) 10 straipsnyje nustatytos valstybių narių teisės imtis būtinų priemonių piktnaudžiavimams įstatymuose numatytomis garantijomis išvengti įgyvendinimu. Taigi Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalis (2008 m. birželio 26 d. redakcija) aiškintina ir Direktyvos kontekste.

7.1. Direktyvos 2 konstatuojamojoje dalyje buvo nustatyta, kad Direktyva siekiama suteikti darbuotojams minimalaus lygio apsaugą jų darbdaviui tapus nemokiam. Pagal Direktyvos 1 straipsnį ji taikoma darbuotojų reikalavimams, kylantiems dėl darbo sutarčių ar darbo santykių ir pateiktiems 2 straipsnio 1 dalyje apibrėžtiems

nemokiems darbdaviams, o pagal 10 straipsnio a punktą Direktyva nepažeidžia valstybių narių teisės imtis būtinų priemonių piktnaudžiavimams išvengti. Paminėtina, kad Direktyva buvo kodifikuota priėmus 2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2008/94/EB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam (kodifikuota redakcija), kurios 12 straipsnio a punkte buvo įtvirtinta nuostata, analogiška minėtamam Direktyvos 10 straipsnio a punktui.

7.2. Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad Europos Bendrijų Teisingumo Teismo (dabar – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas; toliau – ETT) jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui (Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d., 2007 m. gegužės 15 d., 2008 m. gruodžio 4 d., 2009 m. kovo 27 d., 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimai).

ETT, aiškindamas Direktyvos 10 straipsnio a punkto nuostatą, yra konstatavęs, jog ji leidžia nustatyti priemones, nesuteikiančias darbuotojams minimalios apsaugos, numatytos Direktyvos 4 straipsnyje, tačiau pabrėžė, kad nacionalinio teisinio reguliavimo, kuriuo siekiama išvengti minėtų piktnaudžiavimų, taikymas nacionaliniuose teismuose negali paneigti Direktyvos keliamų tikslų. Kadangi Direktyvos 10 straipsnio a punktas nustato bendros taisyklės išimtį, jis turi būti aiškinamas siaurai. Be to, jis turi būti aiškinamas taip, kad atitiktų Direktyvos socialinį tikslą užtikrinti darbuotojų minimalaus lygio apsaugą jų darbdaviui tapus nemokiam, išmokant išmokas, kylančias iš darbo sutarčių ar darbo santykių ir mokėtinas už apibrėžtą laikotarpį. Piktnaudžiavimu pagal Direktyvos 10 straipsnio a punktą laikytinos tokios priemonės (praktika), kurios neigiamai veikia garantijos institucijas dirbtinai sukuriant teisę reikalauti atlyginimo, taip neteisėtai sukuriant šių institucijų pareigą jį išmokėti (ETT 2003 m. rugsėjo 11 d. sprendimas byloje C-201/01 *Maria Walcher prieš Bundesamt für Soziales und Behindertenwesen Steiermark*, 36 – 39 punktai).

8. Minėta, kad pareiškėjas prašo ištirti, ar Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalis (2008 m. birželio 26 d. redakcija) (tiek, kiek nurodyta) neprieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

8.1. Konstitucijos 52 straipsnyje nustatyta: „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais.“

Šiame Konstitucijos straipsnyje nurodytos pensijų rūšys (senatvės ir invalidumo) ir socialinės paramos rūšys (nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo atvejais) (Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 10 d., 2010 m. gruodžio 14 d. nutarimai). Konstitucijos 52 straipsnyje nurodytos pensijos ir socialinė parama yra viena iš socialinės apsaugos formų (Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d., 2004 m. kovo 5 d., 2005 m. vasario 7 d., 2008 m. balandžio 29 d., 2010 m. gruodžio 14 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją įstatymu gali būti nustatytos ir kitokios, ne tik Konstitucijos 52 straipsnyje *expressis verbis* nurodytos, pensijos ir socialinė parama.

Aiškindamas Konstitucijos 52 straipsnį, Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs: pagal Konstituciją Lietuvos valstybė yra socialiai orientuota, kiekvienas pilietis turi teisę į socialinę apsaugą; socialiniam aprūpinimui, t. y. visuomenės prisidėjimui prie išlaikymo tų savo narių, kurie dėl įstatymuose numatytų priežasčių negali apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba yra nepakankamai aprūpinti, pripažįstamas konstitucinės vertybės statusas; socialinės apsaugos priemonės išreiškia visuomenės solidarumo idėją, padeda asmeniui apsisaugoti nuo galimos socialinės rizikos.

Konstitucijos 52 straipsnio nuostatos, laiduojančios teisę į socialinį aprūpinimą, kartu įpareigoja valstybę nustatyti pakankamas tos teisės įgyvendinimo ir teisinio gynimo priemones (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d., 2010 m. balandžio 20 d., 2010 m. gruodžio 14 d., 2012 m. vasario 6 d., 2013 m. vasario 7 d. nutarimai). Valstybė turi kurti tokią socialinio aprūpinimo sistemą, kuri padėtų išlaikyti asmens orumą atitinkančias gyvenimo sąlygas, o prireikus suteiktų asmeniui būtiną socialinę pagalbą (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2007 m. rugsėjo 26 d., 2012 m. vasario 6 d. nutarimai).

Konstitucijos 52 straipsnio formuluotė „valstybė laiduoja“ *inter alia* reiškia, kad įvairios socialinės paramos rūšys garantuojamos tiems asmenims ir tokiais pagrindais, kurie nustatyti įstatymais (Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d., 2005 m. vasario 7 d., 2007 m. rugsėjo 26 d., 2008 m. balandžio 29 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas). Atskiros socialinės paramos rūšys, asmenys, kuriems skiriama socialinė parama, socialinės paramos skyrimo ir mokėjimo pagrindai, sąlygos, dydžiai gali būti nustatyti tik įstatymu (Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 5 d., 2005 m. vasario 7 d., 2008 m. balandžio 29 d., 2009 m. rugsėjo 2 d., 2010 m. gruodžio 14 d. nutarimai).

8.2. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas – universalus principas, kuriuo yra grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Konstitucija. Konstitucinis teisinės valstybės principas – itin talpus, jis apima daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir tai, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d., 2010 m. gruodžio 22 d., 2013 m. gegužės 16 d., 2013 m. spalio 9 d. nutarimai).

Konstitucinio Teismo aktuose taip pat ne kartą konstatuota, kad vienas iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų yra konstitucinis proporcingumo principas, kuris reiškia, kad įstatyme numatytos priemonės turi atitikti teisėtus ir visuomenei svarbius tikslus, kad šios priemonės turi būti būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir kad jos neturi varžyti asmens teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d., 2013 m. vasario 15 d., 2013 m. gegužės 16 d., 2013 m. spalio 9 d. nutarimai).

Reikalavimas laikantis konstitucinio proporcingumo principo asmens teisių ir laisvių įstatymu neriboti labiau, negu reikia teisėtiems ir visuomenei svarbiems tikslams pasiekti, *inter alia* suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų prielaidas pakankamai individualizuoti asmens teisių ir laisvių apribojimus: ribojantis asmens teises ir laisves įstatymo nustatytas teisinis reguliavimas turi būti toks, kad sudarytų prielaidas kiek įmanoma įvertinti individualią kiekvieno asmens padėtį ir, atsižvelgiant į visas svarbias aplinkybes, atitinkamai individualizuoti konkrečias tam asmeniui taikytinas ribojančias jo teises priemones (Konstitucinio Teismo 2011 m. liepos 7 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad konstitucinio teisinės valstybės principo turinys atskleidinamas atsižvelgiant į įvairių kitų konstitucinių principų, taip pat teisingumo (apimančio *inter alia* prigimtinių teisingumą) principo, turinį. Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo nepaisymas reikštų ir konstitucinio teisinės valstybės principo nepaisymą (Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d., 2010 m. gruodžio 22 d., 2013 m. spalio 9 d. nutarimai). Teisingumo negalima pasiekti tenkinant tik vienos grupės interesus ir kartu paneigiant kitų interesus (Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d., 2013 m. spalio 9 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas. Konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmens teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius. Šie principai *inter alia* suponuoja tai, kad valstybė privalo vykdyti priimtus įsipareigojimus asmeniui. Neužtikrinus asmens teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise.

8.3. Konstitucinis teisinės valstybės principas neatsiejamas ir nuo Konstitucijoje, *inter alia* jos 29 straipsnyje, įtvirtinto asmens lygiateisiškumo principo. Konstitucinio asmens lygiateisiškumo principo pažeidimas kartu yra ir konstitucinių teisingumo, darnios visuomenės imperatyvų, taigi ir konstitucinio teisinės valstybės principo, pažeidimas (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d., 2012 m. gruodžio 14 d., 2013 m. balandžio 30 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimai).

Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Pagal konstitucinį asmenų lygybės įstatymui principą teisėje pagrindinės teisės ir pareigos privalo būti įtvirtintos visiems vienodai (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. kovo 2 d., 2011 m. gruodžio 22 d., 2012 m. kovo 29 d., 2012 m. birželio 4 d., 2013 m. gegužės 24 d. nutarimai).

Pažymėtina, kad konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas, kuris reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, bet nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingoje padėtyje, atžvilgiu. Konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 29 d., 2012 m. gruodžio 14 d., 2013 m. vasario 15 d., 2013 m. gegužės 16 d., 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimai).

9. Minėta, jog pareiškėjo abejonė dėl Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) (tiek, kiek nurodyta) atitikties Konstitucijos 52 straipsniui grindžiama tuo, kad jo ginčijamu reguliavimu, pažeidžiant konstitucinius teisinės valstybės, teisingumo principus, nepagrįstai ribojamos bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių darbuotojų galimybės gauti Konstitucijoje ir Garantinio fondo įstatyme numatytą socialinę paramą nedarbo atveju. Pasak pareiškėjo, socialinė parama asmenims, netekusiems darbo dėl darbdavio bankroto, yra Konstitucijos 52 straipsnyje valstybės laiduojama socialinė parama nedarbo atveju.

Pažymėtina, kad, kaip minėta, pagal Garantinio fondo įstatymą lėšos iš Garantinio fondo skiriamos įstatyme ir poįstatyminiame teisės akte nustatytų dydžių iš darbo santykių kylančioms darbuotojo uždirbtoms ir jam priklausančioms išmokoms; jos mokamos neatsižvelgiant į tai, ar darbuotojo ir bankrutuojančios (bankrutavusios, likviduotos dėl bankroto) įmonės darbo santykiai tęsiasi, ar yra nutrūkę. Tai reiškia, kad šios išmokos skiriamos ir tuo atveju, jeigu nutrūkus minėtiems darbo santykiams buvęs darbuotojas turi kitą darbą ir gauna pajamų. Taigi lėšų iš Garantinio fondo skyrimas nėra valstybės laiduojama socialinė parama nedarbo atveju. Toks lėšų skyrimas nėra ir kitokia Konstitucijos 52 straipsnyje *expressis verbis* neįvardyta socialinė parama, nes išmokos iš Garantinio fondo yra skiriamos ne tam, kad būtų išlaikyti (paremti) asmenys, kurie dėl įstatymuose numatytų priežasčių negali apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba yra nepakankamai aprūpinti, o tam, kad, neviršijant teisės aktuose nustatytų dydžių, būtų išmokėtas jo uždirbtas atlyginimas, kitos su darbo santykiais susijusios išmokos, kurias jam yra įsiskolinęs ir dėl nemokumo nepajėgus išmokėti jo darbdavys (įmonė).

Taigi konstatuotina, kad Garantinio fondo įstatyme, *inter alia* jo 5 straipsnio 12 dalyje (2008 m. birželio 26 d. redakcija), buvo reguliuojami kitokio pobūdžio santykiai nei Konstitucijos 52 straipsnyje. Dėl šios priežasties nėra pagrindo teigti, kad Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalis (2008 m. birželio 26 d. redakcija) tiek, kiek joje buvo nustatyta, jog išmokos iš Garantinio fondo lėšų neskiriamos darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo dienos, prieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui.

10. Minėta, jog pareiškėjo abejonė dėl Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) (tiek, kiek nurodyta) atitikties konstituciniam teisinės valstybės principui grindžiama tuo, kad pagal Garantinio fondo 3 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą lėšos iš Garantinio fondo skiriamos Garantinio fondo įstatyme nustatyto dydžio išmokoms bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių darbuotojams, dirbusiems įmonėje iki teismo nutarties iškelti įmonei bankroto bylą priėmimo dienos arba iki kreditorių susirinkimo nutarimo bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka priėmimo dienos, tačiau šis reguliavimas iš dalies paneigiamas Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalyje (2008 m. birželio 26 d. redakcija) nustačius išmokų iš Garantinio fondo skyrimo išimtis

ir sąlygas, kurių darbo sutartį sudarantis darbuotojas nežino ir neturi galimybės sužinoti. Taigi yra nesilaikoma asmens teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principų, kurie suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius.

10.1. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime buvo konstatuota, kad, sistemiškai vertinant Garantinio fondo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje (2006 m. kovo 23 d. redakcija), 5 straipsnio 12 dalyje (2008 m. birželio 26 d. redakcija) tiek, kiek jų atitiktį Konstitucijai ginčija pareiškėjas, nustatytą teisinį reguliavimą, pagal jį išmokos iš Garantinio fondo lėšų skiriamos darbuotojams, dirbusiems įmonėje iki teismo nutarties iškelti įmonei bankroto bylą priėmimo dienos arba iki kreditorių susirinkimo nutarimo bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka priėmimo dienos, tačiau sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone ne vėliau kaip iki kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo dienos, t. y. minėta Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) nuostata šio įstatymo 3 straipsnio 1 dalies (2006 m. kovo 23 d. redakcija) atžvilgiu buvo išimtis. Pažymėtina, jog vien tuo, kad, atsižvelgiant į tam tikrą teisinį reguliavimą, yra daroma išimtis, nėra pažeidžiami asmens teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principai.

10.2. Kaip minėta, vienas iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų yra konstitucinis proporcingumo principas, kuris reiškia, kad įstatyme numatytos priemonės turi atitikti teisėtus ir visuomenei svarbius tikslus, kad šios priemonės turi būti būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir kad jos neturi varžyti asmens teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti.

Iš minėto Garantinio fondo įstatymo 1, 3, 4, 5, 6, 10, 13 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo priedo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamojo rašto matyti, kad pareiškėjo ginčijama Garantinio fondo įstatymo nuostata buvo siekiama užkirsti kelią plintančiai praktikai prieš iškeliant bankroto bylą nemokiose įmonėse be jokio pagrindo didinti darbuotojų skaičių, taip sudarant prielaidas jiems gauti išmokas iš Garantinio fondo ir užtikrinti iš realių darbo santykių kylančių neapmokėtų reikalavimų tenkinimą.

Pagal pareiškėjo ginčijamą Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) nuostatą išmokos iš Garantinio fondo lėšų buvo neskiriamos darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo dienos, t. y. buvo preziumuojama, kad visais atvejais, kai darbuotojas su nemokia įmone sudaro darbo sutartį po to, kai buvo pranešta apie tokį ketinimą, buvo sukuriami dirbtiniai darbo santykiai tik tam, kad iš Garantinio fondo lėšų darbuotojai gautų įstatymo nustatytas išmokas. Tokia prezumpcija nėra pagrįsta, nes, kaip minėta, informacija apie tai, kad įmonė yra nemoki ir yra gavusi kreditoriaus (kreditorių) pranešimą apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos jai iškelimo, yra nevieša, su nemokia įmone ketinantiems sudaryti darbo sutartis asmenims ji gali būti nežinoma.

10.3. Paminėtina, kad, skirtingai, nei teigia suinteresuoto asmens atstovas, Garantinio fondo nuostatų 14 punktas neužtikrina asmeniui, ketinančiam sudaryti darbo sutartį su nemokia įmone, galimybės sužinoti informaciją apie darbdavio finansinę padėtį.

Garantinio fondo nuostatų 14 punkte (2006 m. rugpjūčio 25 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas reiškia, kad jame buvo įtvirtinti tik faktinių duomenų šaltiniai, *inter alia* kreditorių pranešimas įmonei apie ketinimą inicijuoti bankroto procesą, kuriais remiantis nustatomas įmonės nemokumo atsiradimo momentas, tačiau jame nebuvo nustatyta, kad toks pranešimas turi būti paskelbiamas viešai.

10.4. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, jog galima *inter alia* ir tokia situacija, kad pagal minėtą Įmonių bankroto įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje (2011 m. gruodžio 22 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą nemoki įmonė, gavusi kreditoriaus (kreditorių) pranešimą apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo, kuriame nustatytas ne trumpesnis kaip 30 dienų terminas, per kurį ji turi įvykdyti įsipareigojimus kreditoriumi (kreditoriams), sudaro darbo sutartis su naujais darbuotojais tam, kad įvykdytų tuos įsipareigojimus ir taip išvengtų

bankroto. Šiame kontekste paminėtina, kad Garantinio fondo, Įmonių bankroto įstatymuose nebuvo ir nėra nustatytas draudimas nemokiai įmonei iki teismo nutarties iškelti įmonei bankroto bylą priėmimo dienos arba iki kreditorių susirinkimo nutarimo bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka priėmimo dienos sudaryti darbo sutartis su naujais darbuotojais. Taigi pareiškėjo ginčijama Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) nuostata sąžiningai įsidarbinančio asmens teisė gauti atlyginimą, kitas su darbo santykiais susijusias išmokas iš Garantinio fondo lėšų yra ribojama labiau, nei būtina tikslui užkirsti kelią iš dirbtinių darbo santykių atsirandančiai teisei reikalauti skirti minėtas išmokas pasiekti, taip pat neužtikrinamas iš konstitucinio proporcingumo principo kylantis reikalavimas įstatymų leidėjui nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų prielaidas pakankamai individualizuoti asmens teisių ir laisvių apribojimus.

10.5. Taigi konstatuotina, kad Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalimi (2008 m. birželio 26 d. redakcija) tiek, kiek joje buvo nustatyta, jog išmokos iš Garantinio fondo lėšų neskiriamos darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo dienos, buvo pažeistas konstitucinis proporcingumo principas – konstitucinio teisinės valstybės principo elementas.

10.6. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalis (2008 m. birželio 26 d. redakcija) tiek, kiek joje buvo nustatyta, jog išmokos iš Garantinio fondo lėšų neskiriamos darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo dienos, prieštaravo konstituciniam teisinės valstybės principui.

11. Minėta, kad, apibendrinus Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalyje (2008 m. birželio 26 d. redakcija), Įmonių bankroto įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje (2011 m. gruodžio 22 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, informacija apie tai, kad nemoki įmonė yra gavusi kreditoriaus (kreditorių) pranešimą įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo jai, yra nevieša, ji gali būti nežinoma *inter alia* tiek nemokioje įmonėje pagal darbo sutartis dirbantiems, tiek ketinantiems sudaryti su ja darbo sutartis asmenims. Todėl šiuo aspektu pagal darbo sutartis nemokioje įmonėje dirbančių ir ketinančių su ja sudaryti darbo sutartis asmenų padėtis iš esmės nesiskiria, tačiau jiems Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalyje (2008 m. birželio 26 d. redakcija), kituose įstatymuose nustatytos apsaugos garantijos darbdavio nemokumo atveju ir jų teisių gynimo būdai skyrėsi.

Tuo atveju, jeigu darbo sutartis buvo sudaryta, kol kreditorius (kreditoriai) nebuvo pranešęs (pranešę) nemokiai įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, pagal Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalį (2008 m. birželio 26 d. redakcija) darbuotojui turėjo būti skirta šio įstatymo nustatyto dydžio išmoka iš Garantinio fondo lėšų; jeigu ji buvo sudaryta po kreditoriaus (kreditorių) pranešimo nemokiai įmonei apie tokį ketinimą dienos, tokiu atveju darbuotojas turėjo teisę nemokiai įmonei pareikšti su darbo santykiais susijusias jos neįvykdytus reikalavimus tik Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka. Šiame kontekste pažymėtina, kad šie atvejai iš esmės skiriasi vien tuo, kad pagal Garantinio fondo įstatymą yra užtikrinama, jog darbuotojui iš Garantinio fondo lėšų bus išmokėta įstatymo nustatyto dydžio išmoka, o reikalavimų, susijusių su darbo santykiais ir pareikštų nemokiai įmonei Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka, patenkinimas nėra garantuojamas, nes tai priklauso nuo bankrutuojančios (bankrutavusios) įmonės lėšų. Taigi remiantis pareiškėjo ginčijama Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) nuostata buvo sukurta tokia situacija, kad darbuotojas, su kuriuo nemoki įmonė sudarė darbo sutartį po to, kai jai kreditorius (kreditoriai) pranešė apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, nepagrįstai atsidūrė prastesnėje padėtyje nei darbuotojas, su kuriuo darbo sutartis nemokioje įmonėje buvo sudaryta iki minėto kreditoriaus (kreditorių) pranešimo.

Kaip minėta, pagal Konstituciją konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas reiškia, kad teisėje pagrindinės teisės ir pareigos privalo būti įtvirtintos visiems vienodai; konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas

būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Pagal pareiškėjo ginčijamą Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008 m. birželio 26 d. redakcija) nuostatą buvo sukurta tokia teisinė situacija, kad darbuotojas, su kuriuo nemoki įmonė sudarė darbo sutartį po to, kai jai kreditorius (kreditoriai) pranešė apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, ir darbuotojas, su kuriuo darbo sutartis nemokioje įmonėje buvo sudaryta iki minėto kreditoriaus (kreditorių) pranešimo, yra traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas.

Taigi konstatuotina, kad Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalimi (2008 m. birželio 26 d. redakcija) tiek, kiek joje buvo nustatyta, jog išmokos iš Garantinio fondo lėšų neskiriamos darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo dienos, buvo pažeidžiamas Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalis (2008 m. birželio 26 d. redakcija) tiek, kiek joje buvo nustatyta, jog išmokos iš Garantinio fondo lėšų neskiriamos darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo dienos, prieštaravo Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 53¹, 54, 55, 56, 69 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalis (2008 m. birželio 26 d. redakcija; Žin., 2008, Nr. 79-3100) tiek, kiek joje buvo nustatyta, jog išmokos iš Garantinio fondo lėšų neskiriamos darbuotojams, sudariusiems darbo sutartį su nemokia įmone nuo kreditoriaus (kreditorių) pranešimo įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo dienos, prieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Elvyra Baltutytė

Vytautas Greičius

Danutė Jočienė

Pranas Kuonis

Gediminas Mesonis

Vytas Milius

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Dainius Žalimas

